

До
Върховния касационен съд на РБ,
ОСГТК

ОСОБЕНО МНЕНИЕ

от
доц. д-р Вълчин Даскалов,
катедра „Частноправни науки”, ЮФ, УНСС,

по тълкувателно дело № 4/2019 г. на ВКС, ОСГТК
с докладчици съдиите Василка Илиева и
Евгени Стайков

Във връзка с прието на заседание на Катедрения съвет на катедра “Частноправни науки“, ЮФ, УНСС, общо становище по тълкувателно дело № 4/2019 г., ОСГТК, ВКС, поради това, че не споделям посочените в него аргументи и не съм съгласен с направените в него изводи, представям настоящето особено мнение като мое аргументирано становище по делото.

СТАНОВИЩЕ

по тълкувателно дело № 4/2019 г. на ВКС, ОСГТК

С разпореждане на Председателя на ВКС от 30.10.2020 г. е образувано тълкувателно дело № 4/2020 г. по описа на ОСГТК за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос: **„До кого следва да бъде адресирано изявлението на длъжника за признаване на вземането му, за да е налице прекъсване на давността на основание чл. 116, б. „а” ЗЗД?“**.

По поставения въпрос и въз основа на проведено проучване на посочената противоречива съдебна практика и научните разработки по въпроса, се дава настоящето становище.

1. Постановка на въпроса

Така формулираният въпрос до голяма степен предопределя съдържанието на отговора. Точният отговор трябва да се базира на виждането, че волеизявлението на длъжника в хипотезата на чл. 116, б. „а“ от *Закона за задълженията и договорите*¹ непременно трябва да е адресирано, а същината на поставения въпрос е до кой субект

¹ По нататък *ЗЗД*, обн. ДВ бр. 275/1950г., посл. изменения, ДВ бр. 35/2021г.

точно². Направеният анализ на посочената практика на *Върховния касационен съд*³ показва, че застъпващите обратното виждане състави изхождат от това, че признаването на вземането е волеизявление, което не се нуждае от никакъв адресат.

Анализът на съдебната практика, който беше направен в хода на изследването, в основата на настоящето становище, се базира върху следните принципи:

- Посочените в определение № 224/16.07.2021г. по т.д. № 1777/2018, ТК, II ТО, ВКС, с което е направено предложение за образуване на тълкувателното дело (възпроизведени изрично и в разпореждането от 11.02.2021г. на Председателя на ВКС), съдебни решения, в които са застъпени двете противоречиви виждания по темата, са най-важните по темата и съдържат всички основни аргументи в полза на двете крайни становища на ВКС по поставения въпрос. Същите са представителна извадка на противоречивата практика. Други решения са изследвани по изключение и само доколкото са цитирани в основните решения.
- Тъй като изследването стигна до извода, че волеизявлението за признаването на вземането не се нуждае от адресат, акцентът на анализа на цитираната практика се поставя особено върху решенията, които изхождат от обратната постановка – че признаването на вземането трябва да бъде адресирано до кредитора или негов представител.
- Във всяко анализирано решение за особено меродавен се счита поставеният въпрос, обикновено обоснован в хипотезите на чл. 280, ал. 1, т. 1-3 ГПК, формулираният отговор и аргументите, които го обосновават. Другите разсъждения на съответния съдебен състав се вземат предвид ограничено, поради обстоятелството, че обикновено са обвързани с конкретния казус и не винаги могат да бъдат основа за общи заключения.
- Специално внимание се обръща на първичните решения – тези, в които отговорът на поставения въпрос е формулиран за първи път и подробно аргументиран. Вторичните решения само се споменават, тъй като в тях обикновено няма посочени аргументи, а само се препраща към първични решения.

Важно за изследването е да бъдат определени точно параметрите на тълкувателната необходимост. Съгласно чл. 46, ал. 1 от *Закона за нормативните актове*⁴ нормите се тълкуват ако са неясни – т.е. значението им е двусмислено или наясно или води до резултати, които са явно неразумни или абсурдни⁵. Следва да се отбележи, че целта е правилно да се прилага нормата, а не нейните интерпретации.

В центъра на изследването е понятието „*признаване*“. Определянето на неговата правна природа крие отговора на поставения въпрос.

² От формулировката на въпроса се е повлияла Симова, Н., която на тази основа приема, че „*признаването е адресно изявление. За това сочи и формулировката на въпроса по цитираното образувано тълкувателно дело, където не се поставя изобщо питането дали изявлението се нуждае от адресат, а се търси отговор кой следва да е той.*“ и изгражда цялото си становище от тази гледна точка (вж. Симова, Н., „Пред кого трябва да е направено признаването на вземането по чл. 116, б. „а“ от Закона за задълженията и договорите и с какви конклюдентни действия може да се извършва то“. В: дайджест "Търговско и облигационно право", 2021 г., кн. 2, стр. 45).

³ По нататък *ВКС*.

⁴ По нататък *ЗНА*, обн. ДВ бр. 27/1973г., посл. изменения, ДВ бр. 34/2016г.

⁵ Така *Ташев, Р.*, Теория на тълкуването. С., СИБИ, 2001 г., стр. 139.

При направеното проучване на правната литература също бяха констатирани различни виждания. В класическите трудове по Гражданско право, Обща част, въпросът не е изследван задълбочено. Преобладава виждането, че признаването следва да бъде насочено към кредитора или негов представител, но може да бъде направено и пред държавен орган⁶ или в определени от закона случаи и пред трето лице⁷. Срещат се и поляризиращи становища. В две статии⁸ се застъпва тезата, че признаването на вземането по чл. 116, б. „а“ ЗЗД трябва да бъде адресирано и отправено до кредитора или негов представител за да предизвика прекъсване на давността. В студия, посветена на практическите проблеми, свързани с приложението на погасителната давност изчерпателно е аргументирано и противното становище⁹.

Направеното изследване и формулираните изводи се отнасят само до проблемите, свързани с института на погасителната давност. Същите не могат да се интерпретират към близки проблеми, свързани с придобивната давност. Те трябва да бъдат предмет на отделно изследване.

2. Кратък анализ на посочената съдебна практика

2.1. Решения, според които признаването на вземането трябва да е насочено към кредитора

В определение № 224/16.07.2021г. по т.д. № 1777/2018, ТК, II ТО, ВКС, са посочени две решения, според които признаването на вземането трябва да е насочено към кредитора: Решение № 100 от 20.06.2011 г. по т. д. № 194/2010 г., Т. К., II Т. О. на ВКС и Решение № 105 от 05.06.2014 г. по т. д. № 1697/2013 г., Т. К., I Т. О. на ВКС.

2.1.1. Решение № 100 от 20.06.2011 г. по т. д. № 194/2010 г., Т. К., II Т. О. на ВКС

Поставеният материалноправен въпрос по приложението на чл. 116, б. "а" ЗЗД, заради който е допуснато касационно обжалване на въззивното решение, е различен и не съвпада с въпроса, поставен в тълкувателното дело: **Налице ли е прекъсване на**

⁶ Така Павлова, М., Гражданско право. Обща част, С., Софи – Р, стр. 668.

⁷ Вж. Таджер, В., Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, С., Софи-Р, 2001 г., стр. 728; така и Велинов, Л., Погасителната давност по българското частно право, С., Феня, 2010 г., стр. 128.

⁸ Вж. Вж. Богданова, И., „Съставлява ли изявление на длъжника, което не е адресирано до кредитора, признание на вземане по смисъла на чл. 116, б. „а“ ЗЗД“, публикувана на 26.07.2016г. в електронен сайт „Грамада“

(<http://gramada.org/%d1%81%d1%8a%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d1%8f%d0%b2%d0%b0-%d0%bb%d0%b8-%d0%b8%d0%b7%d1%8f%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d0%b5-%d0%b4%d0%bb%d1%8a%d0%b6%d0%bd%d0%b8%d0%ba%d0%b0-%d0%ba/>, последен достъп на 24.05.2021 г., 12,30 часа). Статия със същото заглавие и почти напълно идентичен текст е публикувана по-късно в дайджеста "Търговско и облигационно право", 2016 г., кн. 11, стр. 88. Изказът отново е в първо лице, единствено число, но като съавтор е посочен и Герджиков, О.

Втората статия е на Симова, Н., „Пред кого трябва да е направено признаването на вземането по чл. 116, б. „а“ от Закона за задълженията и договорите и с какви конклюдентни действия може да се извършва то.“ В: дайджест "Търговско и облигационно право", 2021 г., кн. 2, стр. 45. Повод за създаването ѝ е предметното тълкувателно дело.

⁹ Вж. Кунчев, К., Практически проблеми при приложението на института на погасителната давност, сборник „Предизвикай: Давността“, С., Сиела, 2017 г., стр. 33-41.

давността, когато признанието касае фактическия състав, от който произтича задължението, а не дължимостта на самото вземане.

В решението, без да се посочват каквито и да е аргументи, аксиоматично се твърди, че признаването на вземането трябва **“да е отправено до кредитора или негов представител”**. Разсъждения или аргументи в подкрепа на тази теза липсват. По тази причина това решение не може да бъде анализирано в настоящето изследване.

2.1.1. Решение № 105 от 05.06.2014 г. по т. д. № 1697/2013 г., Т. К., I Т. О. на ВКС

Поставеният материалноправен въпрос, заради който е допуснато касационно обжалване на въззивното решение е почти напълно идентичен с въпроса, поставен в тълкувателното дело и гласи: **„За да е налице признание, прекъсващо давността по смисъла на чл. 116 б"а" ЗЗД, следва ли то да бъде адресирано към кредитора или негов представител?“**

В решението е формулиран следният отговор на така поставения въпрос: **„За да е налице признание, прекъсващо давността по смисъла на чл. 116 б"а" ЗЗД, следва то да бъде адресирано от длъжника към кредитора или негов представител.“**

Решението има вторичен характер. В него поставеният въпрос не се анализира в детайли. Липсват разсъждения и аргументи в полза на така дадения отговор и съдебният състав го мотивира като твърди, че **„има създадена съдебна практика, която се явява задължителна за съдилищата на основание т. 2 на ТР № 1/2010 г. на ОСГТК на ВКС“** и цитира пет съдебни решения по чл. 290 ГПК, която обективират тази трайна практика:

- 1) решение по т.дело № 141/2010 г. на ВКС, ТК, I ТО,
- 2) решение № 65 от 3.06.2011 г., по т.дело № 600/2010 г. на ВКС, ТК, I ТО,
- 3) решение № 132 от 11.11.2011 г. по т.дело № 648/2010 г. на ВКС, ТК, II ТО,
- 4) решение № 98 от 26.07.2013 г., по т.дело № 851/2012 г. на ВКС, ТК I ТО,
- 5) решение № 255 от 26.03.2013 г., по т.дело № 145/2012 г.

С оглед пълнота и изчерпателност на изследването тези решения бяха анализирани. Постигнат беше следния резултат:

- **решение по т.дело № 141/2010 г. на ВКС, ТК I ТО** – цитираният съдебен акт не беше открит в системата за движение на делата на ВКС, нито в наличните правно-информационни системи. Открито беше Определение № 464 от 08.06.2010 г. по същото дело, с което е допуснато касационно обжалване на въззивното решение. Съдът е приел, че **„касационната жалба попада в приложното поле на чл. 280, ал. 1, т. 1 и 2 ГПК“**, но не е формулирал конкретен материалноправен въпрос. Все пак в определението се прави кратка характеристика на признаването на вземането въз основа на съдебната практика и отново се твърди, че признаването трябва да **„е отправено до кредитора или негов представител.“** Като меродавна практика са посочени: решение № 220/27.01.69 г. по гр. д. № 2209/68 г. на ВС, ГК, I ГО; решение № 860/20.10.99 г. по гр. д. № 595/99 г. на ВКС, ГК, II ГО и определение № 43/27.01.2009 г. по т. д. № 614/2008 г. на ВКС, ГК, II ТО. В

първото решение въпросът, относно адресирането на признаването изобщо не се споменава. В решението на ВКС от 1999 г., без да се сочат аргументи, се подчертава, че *„Признанието на длъжника от гражданскоправна гледна точка трябва да бъде отправено до кредитора или до негов представител.“* Вместо конкретни мотиви съдебният състав доразвива тезата като допълва: *„Изявлението за съществуване на задължение към кредитора пред трето случайно лице не прекъсва започналата да тече погасителна давност спрямо длъжника.“* В цитираното определение отново само е отбелязано че признаването трябва *„да бъде отправено до кредитора или до негов представител“*. Аргументи не са посочени.

- решение № 65 от 3.06.2011 г., по т.дело № 600/2010 г. на ВКС, ТК, I ТО – поставеният материалноправен въпрос е: *„Признанието, направено след изтичане на погасителната давност, прекъсва ли теченето ѝ?“* В решението въпросът за адресиране на признаването на вземането изобщо не се обсъжда, съответно няма аргументи по този въпрос.
- решение № 132 от 11.11.2011 г. по т.дело № 648/2010 г. на ВКС, ТК, II ТО – поставени са следните материалноправни въпроси: *„Прекъсва ли се погасителната давност с подписването на анекс към договора за уреждане на задълженията към държавата, произтичащи от необслужваните кредити към търговските банки, с който анекс се променя погасителният план за изплащане на задълженията; дали отказът от оспорване на дадено вземане представлява признание на съществуване на вземането.“* В решението въпросът за адресиране на признаването на вземането изобщо не се обсъжда, съответно няма аргументи по този въпрос.
- решение № 98 от 26.07.2013 г., по т.дело № 851/2012 г. на ВКС, ТК, I ТО – поставеният материалноправен въпрос е: *„Плащането към кредитор на ДДС по конкретни фактури с посочен в тях определен размер на задължението, счетоводното записване на размера на задължението към конкретен кредитор във воденото от предприятието - длъжник счетоводство, извършените частични плащания, съответно прихващания, с вземания по конкретни фактури, представляват ли признание на длъжника по смисъла на чл. 116, б."а" ЗЗД за пълния размер на дълга?“* Част от дадения в решението отговор касае въпроса в тълкувателното дело: *„... Счетоводното записване на размера на задължението към конкретен кредитор във воденото от предприятието - длъжник счетоводство и извършените частични плащания на вземания по конкретни фактури /извън горната хипотеза на плащане на ДДС/ не са признание на длъжника по смисъла на чл. 116, б."а" за непогасената част от дълга. ...“* Тази част от отговора е аргументирана с твърдението, че *„Записванията в аналитичните, съответно в синтетичните, счетоводни сметки са вътрешен акт на предприятието, като съдържащата се в тях информация е за нуждите единствено на предприятието и не е насочена към външните потребители.“* В основата на този аргумент стои отново тезата, че признаването на вземането трябва да е *„адресирано до кредитора или негов представител“*. В решението липсват аргументи за това, а съдебният състав се е позовал на трайната съдебна практика и е цитирал Решение № 100/20.06.2011 г. по т.д. № 194/2010 г. на II ТО на ВКС, което беше обсъдено по-горе.
- решение № 255 от 26.03.2013 г., по т.дело № 145/2012 г. на ВКС, ТК, II ТО – поставеният материалноправен въпрос е: *„Плащането от длъжника, на задължение за определен период, съставлява ли признание на задължението с повтарящ се характер и за други периоди от съществуването на*

облигационното правоотношение - предмет на иска, прекъсващо погасителната давност по смисъла на чл. 116 б."а" от ЗЗД". В мотивите към отговора на въпроса отново аксиоматично е споменато, че признанието трябва да **„е отправено до кредитора или негов представител“**. Аргументи за това не са обсъдени.

Направеният анализ на съдебната практика, пряко или косвено цитирана във връзка с образуването на предметното тълкувателно дело, не стигна до конкретно изложени аргументи в полза на тезата, че признаването на кредиторското вземане от страна на длъжника води до прекъсване на давностния срок, само ако е отправено до кредитора или негов оторизиран представител. Такива аргументи бяха установени само в Решение № 26 от 24.07.2018 г. по т. д. № 1853/2017 г. на ВКС, ТК, I ТО, които ще бъдат обсъдени по-долу.

2.2. Решения, според които не е необходимо признаването на вземането да има адресат

В определение № 224/16.07.2021 г. по т.д. № 1777/2018, ТК, II ТО, ВКС, са посочени съответно и две решения, според които признаването на вземането е безадресно волеизявление и за да породи действие не е необходимо да бъде насочено към кредитора или негов представител: Решение № **131 от 23.06.2016 г.** по гр. д. № 5140/2015 г. на ВКС, ГК, IV ГО и Решение № **49 от 04.04.2017 г.** по т. д. № 50236/2016 г. на ВКС, ГК, IV ГО.

2.2.1. Решение № 131 от 23.06.2016 г. по гр. д. № 5140/2015 г. на ВКС, ГК, IV ГО

Касационното производство е допуснато въз основа на поставени три материалноправни въпроса. Третият въпрос съответства на въпроса, поставен по тълкувателното дело: **„Дали изявление на длъжника, което не е адресирано към кредитора, съставлява признание на дълга по смисъла на чл. 116, б. "а" от ЗЗД?“** Съдебният състав е дал категоричен отговор: **„Не е необходимо волеизявлението, съдържащо признание на дълга, да бъде адресирано (отправено) до кредитора или негов представител, за да прекъсне давността съгласно разпоредбата на чл. 116, б. "а" от ЗЗД.“** Съдът мотивира отговора с аргумента, че признаването е волеизявление с удостоверителен характер и прекъсването на давността настъпва *ex lege*, по силата на самата правна норма, а не въз основа на волеизявлението на длъжника. Целта на длъжника е без значение и съответно **„без значение е и кога и по какъв начин кредиторът е узнал за направеното признание от длъжника“**. Затова се приема, че поводът, по който е направено признаването и съответно пред кой субект и до кого е адресирано, са без правно значение за прекъсването на давността. В мотивите на решението се полемизира с по-рано постановеното и обсъдено Решение № 100 от 20.06.2011 г. по т. д. № 194/2010 г., Т. К., II Т. О. на ВКС и се изразява категорично несъгласие с него. Предложените аргументи не са изчерпателни, но са логични и могат

да бъдат споделени. В литературата е направен опит за конкретна критика на това решение № 131 от 23.06.2016 г., но изложените аргументи не са убедителни¹⁰.

2.2.2. Решение № 49 от 04.04.2017 г. по т. д. № 50236/2016 г. на ВКС, ГК, IV ГО

Поставен е материалноправен въпрос по приложението на чл. 116, б. „а“ ЗЗД: **„Съставлява ли извънсъдебно признание на длъжника, прекъсващо давността, изявлението на главния счетоводител на дружество търговец, както и вписването на дълга в счетоводството на търговеца, в справките-декларации по ЗДДС и ползването на данъчен кредит?“** Съдебният състав възприема приетото в обсъденото по-горе Решение № 131 от 23.06.2016 г. по гр. д. № 5140/2015 г. на ВКС, ГК, IV ГО, позовава се на него и доразвива изложените там аргументи за да отговори положително на поставения въпрос, че изявлението на главния счетоводител на дружество търговец за признание на дълга прекъсва давността на основание чл. 116, б. „а“ ЗЗД. Същото действие се признава и на вписването на дълга в справките декларации по ЗДДС, подадени до ТД на НАП – по този начин длъжникът е манифестира признание на вземането пред държавен орган.

Анализираните решения като цяло имат първичен характер и не препращат към вериги от други решения. В тях са изложени аргументи в подкрепа на застъпваната теза, че признаването на вземането на кредитора от страна на длъжника е волеизявление, което според закона не се прави с определена цел и затова не следва да бъде насочено към кредитора или друг конкретен адресат. Представените мотиви се споделят от автора на това становище и в голямата си част съвпадат с аргументите, които ще бъдат изложени по долу, затова в тази част на становището не им се отделя специално внимание.

3. Тълкувателна необходимост

3.1. Установяване на неяснота в нормата

Като цяло проблемната норма на чл. 116, б. „а“ ЗЗД е кратка и на първо четене съвсем ясна: **„Давността се прекъсва ... с признаване на вземането от длъжника“**. Независимо от това, натрупването на противоречива съдебна практика показва, че е налице необходимост от тълкуване.

Нормата притежава типичната за частното право логическа структура – хипотеза и диспозиция. Санкция липсва. Диспозицията – **„прекъсване на давността“** не поставя проблеми и не се налага да бъде изследвана. Неяснотата се концентрира в хипотезата. Тя съдържа само един юридически факт **„признаване на вземането“** като законът посочва и от кого трябва да бъде направено това признаване – от **„длъжника“**. Тази, на пръв поглед проста, словна конструкция поставя доста въпроси, на които следва да се отговори чрез прилагане на тълкуване.

¹⁰ Вж. Богданова, И., цит. съч.

3.2. Приложими методи на тълкуване

Чрез прилагане на езиково тълкуване следва да се установи смисловото съдържание на отделните понятия от хипотезата. С понятието „*признаване*“ максимално широко се обозначава човешко поведение, с което неговият носител оповестява на околните, че дължи нещо. Хипотезата на нормата не съдържа никакви указания относно начина на обективизиране на това поведение, определено като *признаване*. Това означава, че признаването може да бъде извършено по всички възможни начини на човешко поведение – чрез действие, вербално или чрез писмен акт.

На второ място, следва да се отбележи, че *признаването* е съзнателен акт. То не може да стане случайно или несъзнателно. Налице е вътрешно убеждение за съществуване на задължение и съответната мотивация тази воля да бъде изявена навън. Несъмнено *признаването* като осъзнато човешко поведение попада в категорията на волеизявленията.

Хипотезата на нормата дава и ясно указание кой точно трябва да е субектът, който да обективира *признаването*. Това е именно *длъжникът*. На пръв поглед това изрично определяне на носителя на това поведение е ясно и не поставя нови проблеми. От друга страна, логично възниква въпросът дали това поведение може да бъде пряко осъществено от друго лице, различно от длъжника, но от негово име. Възможно ли е трето лице с учредена представителна власт да направи това волеизявление за признаване? Положителният отговор като че се налага съвсем логично – правото познава представителството и това е нещо обичайно. Това е така, ако признаването като волеизявление бъде квалифицирано като сделка. Наред със сделките, обаче, волеизявленията като юридически факти могат да попаднат и в категорията на юридическите постъпки. По отношение на тях, вече не е толкова сигурно, че представителството има приложение.

Поведението, определено като *признаване* трябва да е насочено към втория елемент от хипотезата – „*вземането*“. Този термин създава известно заблуждение, защото длъжникът би трябвало да признае своето задължение, но тъй като на него кореспондира вземането на кредитора тази обърната конструкция не поставя логически проблеми. Граматическото тълкуване води до извода, че чрез членуване на съществителното *вземане* се постига изискването за индивидуализация на *признаването*. Трябва да бъде признато точно определеното вземане – т.е. волеизявлението трябва да концентрира максимално точно своя предмет, чрез всички присъщи за едно вземане индивидуализиращи белези: титуляр на субективното право (кредитор), съдържание (напр. пари в определена валута) и размер.

Всъщност единствената връзка между длъжника и кредитора, която нормата предписва съвсем ясно, е индиректно през индивидуализацията на вземането – за да се задейства диспозицията на правната норма и давността да бъде прекъсната, длъжникът трябва да е признал съвсем точно дефинирано конкретно вземане на точно определен кредитор. В хипотезата не се предписва адресиране на приемането към кредитора. Ако

имаше такава нужда, законодателят би го уредил изрично. Добър пример в това отношение е чл. 23 от отменения *Закон за давността*¹¹, който гласи „Давността също се прекъсва по гражданска причина, когато длъжникът или владелецът признае правото на тогава, против когото тя е била започнала да тече.“. Видно в него изрично се предвижда, че признаването трябва да се направи на кредитора. В сега действаща норма такава формула липсва. Не се предвижда нито узнаване от негова страна, нито приемане. Извеждането на допълнителни изисквания по тълкувателен път като това, волеизявлението да бъде адресирано до кредитора или до негов представител е в противоречие с чл. 46, ал. 1 ЗНА, който предписва разпоредбите на нормативните актове да се прилагат според точния им смисъл. Смисълът на нормата на чл. 116, б. „а“ ЗЗД не води до въвеждането на допълнителни изисквания и атрибути към предписаните действия, като например изискване за адресиране на признаването. Въвеждането на такива, практически се превръща в дописване на закона. В конкретния тълкувателен казус подобни разсъждения имат своя генезис единствено в разбирането на признаването като волеизявление-сделка. Точно решение на възникналия спор следва да се търси в правната същност на признаването.

Когато се търси точния смисъл на една норма следва да се приложи метода на телеологичното тълкуване. Само чрез установяване на целта на законодателя, която е преследвал чрез тълкуваната норма, могат да се преодолеят неяснотите¹². В конкретния случай признаването на вземането от страна на длъжника води до създаване на усещане за сигурност у кредитора и той не бърза да се обърне да съдействие към държавата чрез ангажиране на правораздавателните органи. Затова и чрез прекъсване на давността практически получава допълнителен срок, в който да уреди отношенията си с длъжника доброволно. Следва да се отбележи, че освен двете пряко обвързани от облигационната връзка страни – кредитор и длъжник, от доброволното уреждане на тези отношения интерес има и държавата. Така нейните ресурси няма да бъдат ангажирани чрез разрешаване на спорове, които има шанс да бъдат уредени по доброволен път. На пръв поглед изглежда съвсем логично, че за да се постигне тази цел и кредиторът наистина да не предприеме действия за ангажиране на държавната принуда, той трябва да е разбрал за признаването от страна на длъжника, или поне да е могъл да разбере. Точно този подход мотивира тезата, че признаването има смисъл само ако е адресирано и отправено към кредитора – само по този начин би могло да се постигне преследваната от закона цел. От друга страна, следва да се държи сметка и за това, че прекъсването на давността е правна последица, която не е в интерес на длъжника. В отношенията между него и кредитора той има интерес давността да изтече възможно най-бързо и изобщо да не се прекъсва. От тази гледна точка длъжникът няма никакъв интерес да признава вземането и вероятно никога не би го направил. Наред с това длъжникът е участник и в много други правоотношения от най-различно естество и често има интерес да признава своите задължения. Това би облекчило данъчните му задължения и дори би

¹¹ Обн. ДВ бр. 23/1898г., отм. ДВ бр. 92/1951г.

¹² Подобен опит за тълкуване прави *Богданова, И.*, цит.съч., Според автора *ratio legis* се изразява в желанието на длъжника да манифестира пред кредитора съществуването на своето задължение. Целта на закона е много по-широка.

му дало възможност за някои имуществени предимства като напр. данъчен кредит по **Закона за данъка върху добавената стойност**¹³. Така в определени ситуации длъжникът може да признава своите задължения и да черпи предимства за себе си, но тъй като признаването не е отправено директно към кредитора, в отношенията с него постепенно да се изплъзне от отговорност. Подобни възможности биха били в противоречие с принципа на справедливостта. Целта на законодателя не е била такава и затова в хипотезата на нормата се говори просто за „*признаване*“ без да се дефинират допълнителни изисквания към начина и формата или адресиране.

От важно значение за преодоляване на неяснотите в закона е и систематичното тълкуване. Никое правило не е само за себе си и винаги следва да се разглежда в общия контекст на изследвания правен институт. Наред с това, един нормативен акт не е замръзнала система от правила. Много често историческата воля на законодателя е била една, но променената обстановка в обществото налага корекции, които се постигат чрез последващите изменения и допълнения за закона. Ограничителното тълкуване на признаването чрез извеждането по тълкувателен път на изискване на адресация на волеизявлението директно към кредитора, би имало корективно значение за предотвратяване на твърде лесното прекъсване на давността и стимулиране на леността на кредитора. Следва обаче да се има предвид, че с последните допълнения на ЗЗД¹⁴ и приемането на ново съдържание на чл. 112 точно този въпрос беше решен по доста радикален начин. С въвеждането на 10 годишната квазиабсолютна давност беше нанесен сериозен удар върху института на прекъсване на давността¹⁵. Така, в светлината на новия чл. 112 ЗЗД прекъсването на давността би следвало да се стимулира, а не да се ограничава.

4. Правна природа на признаването на вземането по чл. 116, б. „а“ ЗЗД.

Отговорът на поставения въпрос, както и преодоляването на други неясноти в нормативния текст могат да бъдат открити само въз основа на изследване на правната природа на *признаването на вземането*. Както беше подчертано по-горе, няма съмнение, че признаването на вземането е волеизявление на длъжника. В зависимост от това дали, може да се квалифицира като сделка или като юридическа постъпка, то ще има различни характеристики и ще попада под различни правни режими. Правните сделки имат подробна нормативна регламентация и за тях е натрупана обилна съдебна практика. Юридическите постъпки са сравнително редки юридически факти и в теорията не им е обърнато достатъчно внимание. Основната разлика между двете категории волеизявления е в правния резултат. При сделката правните последици са желани и волеизявлението се прави с цел тяхното пораждане. Юридическата постъпка по правило не е насочена непременно към определени правни последици. Те настъпват

¹³ По нататък *ЗДДС*, обн. ДВ бр. 63/2006г., посл. изменения, ДВ бр. 17/2021г.

¹⁴ Вж. § 1 от ЗДЗЗД, обн. ДВ бр. 102/2020г.

¹⁵ Така *Голева, П.*, Новите положения в правния режим на погасителната давност по Закона за задълженията и договорите, в дайджест "Търговско и облигационно право", 2021 г., кн. 01, стр. 38 и сл.

директно по силата на правната норма, дори когато не са желани. Затова при тях целта и намерението са ирелевантни за активирането на диспозицията на съответната правна норма. Това е и основният критерий, чрез който едно волеизявление може да бъде определено като правна сделка или като юридическа постъпка.

4.1. Признаването като юридическа постъпка

В теорията признаването на вземането по чл. 116, б. „а“ ЗЗД почти еднозначно се определя като юридическа постъпка¹⁶. В някои учебници по Гражданско право признаването на вземането се сочи като хистоматиен пример за юридическа постъпка¹⁷.

В българското право липсва общ правен режим на юридическите постъпки. Всяка от тях се дефинира от конкретна норма. Затова нейните параметри и съдържание могат да бъдат определени само от тази, конкретна норма. Това позволява всяка юридическа постъпка да бъде дефинирана различно и често е невъзможно да се търсят общи черти в детайлите. При необходимост, би могло в съответствие с чл. 46, ал. 2 ЗНА, да се прилагат съответните норми, които регламентират сделките. В подобни случаи е необходимо да се търси пълно съответствие с целта на закона.

Казаното по-горе в пълна сила важи и за признаването на вземането като юридическа постъпка. В хипотезата на нормата на чл. 116, б. „а“ ЗЗД е уредено всичко, което е достатъчно за да бъде задействана диспозицията на нормата. Не случайно е използвана твърде широката формула „*признаване на вземането*“. Така прекъсване на давността ще последва във всички случаи, когато със своето поведение длъжникът ясно и категорично, независимо по какъв начин, е манифестирал воля, с която недвусмислено потвърждава, че не е изпълнил своето задължение и продължава да дължи на конкретния кредитор. Не е нужно от тази воля да се извежда намерение за изпълнение. Няма изискване за адресиране на волеизявлението. Тезата, че едно признаване може да бъде „ясно, категорично, безусловно и недвусмислено по отношение дължимостта и основателността на вземането“ само ако е отправено към кредитора¹⁸ не почива на никаква логика и не може да бъде споделена. Съдържанието и качествата на волеизявлението нямат пряка връзка с това, дали е насочено към конкретен адресат.

Разглеждането на волеизявлението за признаване на вземането само в рамките на конкретното вече възникнало правоотношение между кредитора и длъжника, е

¹⁶ Категорично в този смисъл Русчев, И., „Допустимо ли е признаване на дълг след изтичане на давностния срок“, в дайджест "Търговско и конкурентно право", 2010 г., кн. 7, стр. 23. Така и Стефанов, Г., Основи на гражданското право. В. Търново, Абагар, 2007 г., стр. 179, също Таджер, В., Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, С., Софи-Р, 2001 г., стр. 327. Богданова, И., цит.съч., също приема признаването на вземането за юридическа постъпка, но всички аргументи в статията ѝ са базирани на виждането, че всъщност е правна сделка. Обрато Велинов, Л., Погасителната давност по българското частно право, С., Фенея, 2010 г., стр. 128, който счита, че признаването на вземането е сделка.

¹⁷ Вж. Павлова, М., Гражданско право. Обща част, С., Софи – Р, стр. 455, също Стефанов, Г., цит.съч., стр. 42.

¹⁸ Така Богданова, И., цит.съч., стр. 91.

логично и допустимо само ако се приеме, че то е правна сделка. Този подход е единственият смислен аргумент в полза на тезата за необходима адресация, който беше открит в анализирания съдебна практика. В Решение № 26 от 24.07.2018 г. по т. д. № 1853/2017 г. на ВКС, ТК, I TO, се приема, че признаването на вземането има значение само за страните по облигационното правоотношение, тъй като е насочено именно към неговото уреждане. Затова *„Изявленията или действията на страните, насочени към уредба на възникналото между тях правоотношение, имат значение единствено и само ако са отправени/извършени помежду им.“* Този подход е възприет и в теорията. Изхождайки от относителния характер на облигационното отношение се подчертава, че признаването има значение само за страните по него. Това е основният аргумент, с който се мотивира адресирането на волеизявлението като негова характеристика, въпреки, че такова изискване липсва в закона¹⁹. „Сглобяването“ на признаването в конкретното правоотношение е в противоречие с неговото правно битие на юридическа постъпка. Дори това волеизявление да се приеме за едностранна сделка, този аргумент пак не е верен. Признаването не засяга само страните по правоотношението. Давността, а съответно и нейното прекъсване, имат значение най-малкото за държавата в лицето на нейните правораздавателни органи. Изтеклата давност поражда потестативното право на длъжника с едностранно волеизявление да погаси правото на иск на своя кредитор. Самото субективно право на вземане остава, макар да се превръща в естествено право (чл. 118 ЗЗД). Правото на иск е насочено към държавата – упражнявайки го кредиторът иска съдействието на държавата за упражняване на основното си субективно право. Така погасителната давност има значение и за държавата, въпреки че тя се явява трето лице по отношение на облигационното отношение, от което произтичат и охраняваното субективно право и корелативното му задължение. Само тези разсъждения аргументират необходимостта изрично да се признае възможността признаването да може да бъде извършено най-малкото и пред държавен орган, каквото, впрочем е и господстващото виждане в класическата гражданскоправна теория²⁰.

Доколко по отношение на признаването на вземането по чл. 116, б. „а“ ЗЗД могат да се прилагат други норми, уреждащи сделките, като например правният режим на недействителността и представителството, не може да бъде даден еднозначен отговор. Този въпрос трябва да бъде изследван във всеки отделен случай. Така например, по отношение на представителството трябва да се подхожда изключително внимателно. В хипотезата на нормата съвсем ясно е определено, че признаването трябва да бъде направено от „длъжника“. За негов представител не се говори. Подчертавайки, че признаването не е сделка, а юридическа постъпка, веднага възниква съмнението доколко правният режим на представителството, който е насочен към сделките, може да бъде приложен. По отношение на длъжник юридическо лице няма съмнение, че волеизявлението може да бъде направено само от неговия законен представител. По отношение на договорното представителство подходът следва да бъде много внимателен, тъй като правната последица от юридическата постъпка има неблагоприятно влияние по отношение на правната сфера на представявания. Такова

¹⁹ Вж. Богданова, И., цит. съч., така и Симова, Н., цит. съч.

²⁰ Вж. по-горе бел. № 6 и № 7.

волеизявление може да бъде направено само въз основа на много конкретно изрично пълномощно. В сферата на търговското представителство този въпрос е още по-деликатен. С цел улесняването на сключването на търговски сделки правният режим е още по-либерален. Както многократно се отбелязва, признаването не е сделка, а дори да е такава, то едва ли тя лесно и във всички случаи може да бъде определена като търговска сделка. Определени типични формули, присъщи за търговскоправния режим на представителството не могат да намерят приложение. Така например облекченият режим за сключване на търговска сделка без представителна власт по чл. 301 от *Търговския закон*²¹ категорично е неприемлив по отношение на волеизявлението за признаване на вземането²².

През тази призма следва да се преценяват особено и случаите на конклюдентно извършване на волеизявлението за признаване. Това ще сложи край на множеството спорове в съдебната практика доколко записванията в счетоводните книги, съответно в различни актове, насочени към данъчната администрация могат да бъдат квалифицирани като признаване на вземането²³. Безспорно и в тези хипотези е необходима конкретна преценка на съдържанието на волеизявлението и на първо място на неговото авторство.

4.2. Признаването като правна сделка

Принципът на автономия на волята, залегнал в чл. 9 ЗЗД, позволява признаването на вземането да бъде извършено и като сделка. Тя може да бъде едностранна но и двустранна. Няма пречка длъжникът със свое едностранно волеизявление да признае вземането на своя кредитор и да желае като правна последица точно прекъсването на давността. Трудно е да се определи каква точно би била неговата цел, а и не е нужно. Такава сделка ще има абстрактен характер и при нея не е нужно да е налице определена кауза. В тези случаи сделката ще породи своето действие и без волеизявлението да е адресирано към кредитора.

Признаването на вземането може да бъде и договор, сключен между длъжника и кредитора. Страна по такъв договор може да бъде и трето лице – например поръчител, доколкото би имал някакъв интерес. Определящото е страна по такъв договор да бъде длъжникът и волеизявлението за признаване на вземането да произхожда от него.

Следва да се отбележи, че нормата на чл. 116, б. „а“ ЗЗД несъмнено има императивен характер и чрез правна сделка съдържащото се в нея правило не може да бъде променяно. Може да бъде застъпена и тезата, че независимо в какъв правен акт, напр. сделка, е инкорпорирано категорично и ясно волеизявление на длъжника за признаване на вземането на неговия кредитор, законът гледа на него като на юридическа постъпка.

²¹ По нататък *ТЗ*, обн. ДВ бр. 48/1991г., посл. изменения, ДВ бр. 104/2020г.

²² Обратното виждане е прието в Решение № 49 от 04.04.2017 г. по т. д. № 50236/2016 г. на ВКС, ГК, IV ГО. Така и *Кунчев. К.*, също приема, че приложението на чл. 301 ТЗ е допустимо – цит.съч., стр. 40.

²³ Вж. подробен анализ при *Кунчев. К.*, цит.съч., стр. 37-40.

5. Заключение

Въз основа на извършеното изследване и с оглед на изложените по-горе съображения на поставения в тълкувателно дело № 4/2020 г. по описа на ОСГТК на ВКС, на поставения въпрос следва да се отговори така:

Изявлението на длъжника за признаване на вземането на кредитора му, не следва да бъде насочено към определен адресат. За да е налице прекъсване на давността на основание чл. 116, б. „а” ЗЗД е достатъчно това изявление да произхожда от длъжника, да е категорично, ясно, недвусмислено за наличието на конкретен дълг към момента на извършването му и да е направено преди давността да е изтекла.

В такъв смисъл следва да бъде постановено тълкувателното решение по т.д. № 4/2019 от ОСГТК на ВКС.

доц. д-р Вълчин Даскалов